

CONSILIUL PENTRU PREVENIREA ȘI ELIMINAREA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII

СОВЕТ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ И ЛИКВИДАЦИИ ДИСКРИМИНАЦИИ И ОБЕСПЕЧЕНИЮ РАВЕНСТВА
COUNCIL ON THE PREVENTION AND ELIMINATION OF DISCRIMINATION AND ENSURING EQUALITY

Adresa: Republica Moldova, Chișinău, MD-2004
bd. Ștefan cel Mare 180, bir. 405
tel.: +373 (022) 212 – 817
www.egalitate.md

Адрес: Республика Молдова, Кишинёв, MD-2004
бул. Штефан чел Маре 180, каб. 405
тел.: +373 (022) 212 – 817
www.egalitate.md

DECIZIE din 22 februarie 2021 cauza nr. 262/20

Membrii Consiliului participanți la ședința de deliberare:

Ian FELDMAN – președinte
Andrei BRIGHIDIN – membru
Victorina LUCA – membră
Evghenii Alexandrovici GOLOȘCEAPOV – membru

au examinat, în ședință online, susținerile scrise și verbale ale
persoanelor interesate: XXXX și YYYY
poziția: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
au deliberat, în ședință închisă, cu privire la următoarele.

I. Obiectul plângerii

Discriminare pe criteriul de convingeri religioase în contextul procesiunii rituale a cadavrului persoanei infectată cu COVID-19.

II. Admisibilitatea obiectului plângerii

Plângerea corespunde cerințelor art. 13 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012 și nu ridică excepțiile de inadmisibilitate prevăzute de pct. 42 din Regulamentul cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității aprobat prin Legea nr. 298/2012.

III. Susținerile părților

Alegațiile persoanei interesate

- 3.1 Persoana interesată declară că, două rude, decedate urmare a complicațiilor generate de noul tip de coronavirus, au fost plasate de către personalul medical în pungi din plastic, iar cadavrele acestora erau dezgolite atunci când au fost așezate în sicriu. De asemenea, persoana interesată susține că apropiații și rudele decedaților nu au avut posibilitatea să-și ia rămas bun, așa cum se obișnuiește în limita convingerilor religioase referitoare la înhumarea și organizarea serviciilor divine în legătură cu ceremonia de înmormântare. Persoana interesată anexează copia ordinului ministrului sănătății și protecției sociale nr. 316 din 25 martie 2020.
- 3.2 Cealaltă persoană informează că este sora unei persoane decedate de COVID-19, declară că la morgă i-au zis că nu vor îmbrăca corpul neînsuflețit și că hainele for fi puse în sicriu. Martora a mai declarat că a auzit și de alte cazuri în care de la morgă se dădeau secriele închise.

Susținerile ministerului

- 3.3 Ministerul menționează că interdicția privind luarea de rămas bun prin contact direct cu cadavrul, reglementată în pct. 23 din ordinul MSMPS nr. 316 din 25 martie 2020 este în corespundere cu recomandările OMS și ECDC „Considerații privind manipularea în condiții de siguranță a corpurilor persoanelor decedate ca urmare a infecției cu virusul SARS-CoV-2 suspectată sau confirmată.”

IV. Dreptul național și internațional relevant

- 4.1 **Constituția Republicii Moldova prin art. 16 alin. (2)** prevede că toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.
- 4.2 **Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012 la art. 1 alin. (1)** stabilește că scopul prezentei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar; **art. 2** oferă definiția discriminării ca fiind orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse; **art. 3** stabilește că subiecți în domeniul discriminării sunt persoanele fizice și juridice din domeniul public și privat.
- 4.3 **Codul civil la art. 49 alin. (1)** stabilește că persoanei decedate i se datorează respect cu privire la memoria sa, precum și cu privire la corpul său; **art. 49 alin. (2)** stipulează că orice persoană poate determina felul propriilor funeralii și poate dispune cu privire la corpul său după moarte; **art. 49 alin. (3)** prevede că în lipsa opțiunii exprese a persoanei decedate, va fi respectată, în ordine, voința soțului, părinților, descendenților, rudelor în linie colaterală până la al patrulea grad inclusiv, moștenitorilor ori dispoziția primarului satului (comunei), orașului sau municipiului în a cărui rază teritorială a avut loc decesul. În toate cazurile se va ține seama de apartenența confesională sau de faptul că nu a avut apartenență confesională.
- 4.4 **Recomandările provizorii privind managementul cazurilor de decedat al pacienților cu COVID-19 aprobate prin Ordinul MSMPS nr. 316 din 25 martie 2020 la pct. 23** stabilește că în timpul predării pentru înhumare a cadavrelor persoanelor cu COVID-19, rudele sau persoanele care preiau cadavrul, vor fi informate despre interdicția: 1) convocării masive a oamenilor pentru procesiunea rituală; 2) organizării slujbei de pomenire în încăperi. Este permis doar în aer liber; 3) organizării meselor de pomenire; 4) luării de rămas bun prin contact direct cu cadavrul.
- 4.5 **Considerațiunile Centrului European de Prevenire și Control al Bolilor privind manipularea în condiții de siguranță a corpurilor persoanelor decedate ca urmare a infecției cu virusul SARS-COV-2 suspectată sau confirmată** menționează că, cadavrul poate fi văzut de persoanele îndoliate. Dacă persoanele îndoliate sau reprezentanții religioși urmează să atingă cadavrul, trebuie utilizate precauțiile și EIP standard pentru prevenirea transmiterii prin contact direct. Ca cerință minimă, trebuie purtate mănuși și halat impermeabil cu mânecă lungă. Personalul trebuie să se asigure că persoanele îndoliate primesc asistență privind utilizarea corespunzătoare a EIP. În cazul în care EIP este disponibil în cantități limitate sau există prea puțin personal care

să îndrume vizitatorii, este bine să aveți în vedere restricționarea atingerii în timpul ceremoniei.

- 4.6 **Recomandarea OMS de prevenire și control al infecțiilor pentru asigurarea manipulării în condiții de siguranță a corpurilor defunctului în legătură cu epidemia COVID-19** prevede că, corpul trebuie înfășurat în pânză și cât mai repede posibil livrat în zona morgă, iar utilizarea pachetelor speciale nu este obligatorie, dar permisă în anumite situații, atunci când utilizarea lor este recomandată în conformitate cu practica lucrărilor în morgă (cazurile sunt menționate expres); după pregătirea cadavrului pentru înmormântare, rudele și prietenii își pot lua rămas bun de la decedat în conformitate cu obiceiurile actuale. Nu trebuie să atingă sau să sărute corpul și să se spele bine mâinile cu apă și săpun după luare de rămas bun; responsabilul de pregătire a corpului nu ar trebui să-l sărute pe decedat; după ce trupul a fost pregătit pentru înmormântare, rudele și prietenii decedatului pot avea acces la corpul neînsuflețit în conformitate cu obiceiurile acceptate. Nu trebuie să atingă sau să sărute corpul și, după luarea de rămas bun, să se spele bine pe mâini cu apă și săpun; în același timp, distanța fizică dintre oameni trebuie respectată cu strictețe (cel puțin 1 m).

V. În concluzie, Consiliul reține următoarele

- 5.1 Din materialele dosarului, Consiliul reține că urmează să se pronunțe asupra existenței faptei de discriminare pe criteriul de convingeri religioase în contextul procesiunii rituale a cadavrului persoanei infectată cu COVID-19.
- 5.2 Consiliul reamintește că atât legislația națională (art. 15 alin. (1) și art. 19 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012), cât și practica Curții Europene a Drepturilor Omului (printre multe altele, a se vedea cauza D. H. și alții c. Republica Cehă par. 82-84, par. 177, cauza Chassagnou și alții c. Franța par. 91-92, Timishev c. Rusia par. 57) prevede o regulă specială referitor la sarcina probei în litigiile privind discriminarea, și anume: sarcina probei trece la reclamat atunci când se prezintă dovezi din care se poate prezuma că a existat un tratament discriminatoriu.
- 5.3 Reieșind din natura alegațiilor expuse, Consiliul a stabilit că acestea ar putea fi raportate la elementele constitutive ale discriminării indirecte. Astfel, pentru a institui prezumția discriminării indirecte, faptele comunicate trebuie să descrie cumulativ următoarele elemente:
- a) existența unei reguli, unui criteriu sau a unei practici aparent neutre (cerință care se aplică tuturor)
 - b) care dezavantajează anumite persoane
 - c) pe baza unui criteriu protejat.
- 5.4 Analizând alegațiile petiționarei, Consiliul stabilește că prezumția discriminării indirecte se instituie. Consiliul a reținut că regula potrivit căreia la înhumarea și organizarea serviciilor divine în legătură cu ceremonia de înmormântare a cadavrului persoanei infectată cu COVID-19 se interzice luarea de rămas bun prin contact direct cu cadavrul, afectează persoanele (apropiații și rudele decedaților) care potrivit dogmelor/cutumelor religioase sau obiceiurilor, această procedură (luarea de rămas bun) vizează contactul direct cu cadavrul (sărutul). Cât privește modalitatea de pregătire și predare rudelor a cadavrului persoanei infectată cu COVID-19, Consiliul a luat act că potrivit prevederilor ordinului anexat, nu este prescrisă plasarea acestora în saci de polietilenă și neîmbrăcați. Astfel, Consiliul prezumă că această ar ține de o încălcare particulară a prevederilor ordinului respectiv și nu ține de examinarea acesteia prin prisma elementelor discriminării indirecte pe criteriul de convingeri religioase. Acest aspect Consiliul urmează să îl abordeze prin prisma comportamentului personalului concret

bazat pe o supoziție greșită privind riscul contaminării de COVID- 19 de la cadavrul persoanei infectate.

- 5.5 În conformitate cu art. 15 alin. (1) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012, sarcina de a proba că faptele în cauză nu constituie discriminare revine persoanei/instituției despre care se presupune că a comis fapta discriminatorie. Consiliul urmează să aprecieze dacă regulă disputată se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluși scop sunt proporționale, adecvate și necesare.
- 5.6 În susținerea poziției sale, reclamatul a comunicat că normele privind procedura de luat rămas bun au fost instituite în conformitate cu recomandările OMS.
- 5.7 Consiliul, examinând susținerile participanților în ședința de audieri, reține că deși ordinul MSMPS nr. 316 din 25 martie 2020 nu conține prevederi care ar prescrie plasarea persoanelor decedate de COVID-19 în saci de polietilenă, la nivel practic personalul medical implicat ar acționa contrar acestor prevederi. Persoanele interesate, în ședința de audieri, au relatat despre situația lor particulară, în care corpurile neînsuflețite au fost preluate de la morgă în sicrie închise, iar corpurile erau neîmbrăcate, împachetate în saci de polietilenă. Din declarațiile acestora, astfel de situații ar fi avut loc în Bălți și Soroca. Un caz similar din raionul Slobozia a fost raportat în mass-media¹, în care se relatează despre faptul că angajații de la morgă transportau până la cimitir sicriul închis și nu li se permitea să fie deschis, rudele își luau rămas bun de la răposat de la o distanță de 1,5 m de la sicriul închis.
- 5.8 Mai mult, despre efectul discriminator al stigmatizării persoanelor infectate cu COVID-19, al sfidării tradițiilor culturale și religioase ale victimelor și ale membrilor familiei lor, Consiliul a atenționat în aprilie 2020, subliniind că alocarea sectoarelor separate, la marginea cimitirelor, pentru înmormântarea persoanelor decedate în urma infectării cu COVID-19 constituie o practică discriminatorie². Aceste informații permit Consiliului să considere că există suspiciuni rezonabile că în unele regiuni, personalul medical implicat în procedurile de manipulare a cadavrului persoanei decedate de COVID-19, ar recurge la acțiunile sesizate de către persoanele interesate. În viziunea Consiliului, această practică ar fi determinată de informarea insuficientă a personalului medical despre procedurile de control al riscului infectării cu COVID-19, ceea ce conduce la sfidarea tradițiilor și convingerilor religioase ale rudelor persoanelor decedate de COVID-19.
- 5.9 Consiliul, în această privință, menționează că liniile directoare elaborate de Organizația Mondială a Sănătății³ și de Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor⁴ care descriu procedurile de control al riscului infectării cu COVID-19 nu exclud dreptul membrilor familiei de a petrece persoana decedată în ultimul său drum, nu impun plasarea corpurilor defuncțiilor neîmbrăcați în saci de polietilenă și nici nu prescriu obligația de a preda sicriul închis ermetic.
- 5.10 Consiliul reține că unica restricție prevăzută de standardele internaționale și actul normativ incident contextului examinat ține de contactul direct cu corpul neînsuflețit, în special sărutarea decedatului sau altă atingere fizică. Această restricție urmărește scopul de asigurarea manipulării corpului decedatului de COVID-19 în condiții de

¹ <https://unimedia.info/ro/news/c7eb791d8d89880b/video-18-in-saci-din-polietilena-si-sicrie-inchise-ermetic-cum-sunt-petrecuti-pe-ultimul-drum-raposatii-care-au-murit-de-covid-in-stanga-nistrului.html?fbclid=IwAR2VLft6WYfltpF8cXSU8UGEDL5TS4czYEPERWNXCFROLT-49mrSdwaQ>

² <http://egalitate.md/news-and-information/stigmatizarea-si-discriminarea-persoanelor-afectate-impiedica-lupta-cu-covid-19/>
³ https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331538/WHO-COVID-19-IPC_DBMgmt-2020.1-eng.pdf?fbclid=IwAR3hJcSqvQnkfNVi9BxaULggUaRg1ERhwKZlyWFWU_vZ71FHiMw4zCv9ys4

⁴ <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-safe-handling-of-bodies-or-persons-dying-from-COVID19.pdf>

siguranță și prevenirea răspândirii virusului. Astfel, ținând cont de faptul că restricția vizează doar contactul fizic în procesul de luare de rămas bun, raportat la scopul urmărit, această măsură se consideră proporțională în contextul balansării măsurilor antiepidemice cu dreptul la respectarea tradițiilor și manifestarea convingerilor religioase.

Astfel, conducându-se de prevederile art. 1, 2, 3, 8 lit. a), art. 15 alin. (4) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012, coroborat cu pct. 61 din Regulamentul cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității aprobat prin Legea nr. 298/2012,

CONSILIUL DECIDE

1. Recomandarea reglementată la pct. 23.4 din ordinul MSMPS nr. 316 din 25 martie 2020 privind precauția de a-și lua rămas bun de la defunct prin contact fizic direct cu corpul neînsuflețit nu constituie o restricție discriminatorie.
2. Practicile: (i) de predare a corpului persoanei decedate de COVID-19 fără a fi îmbrăcat; (ii) plasare acestuia în sicriu în sac de polietilenă; (iii) predarea sicriului închis ermetic, sunt discriminatorii față de rudele persoanelor decedate de COVID-19 pe criteriul de convingeri religioase.
3. În vederea prevenirii răspândirii practicilor discriminatorii, Consiliul recomandă Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să instruiască (să distribuie un mesaj clar) personalului medical implicat în manipularea corpurilor persoanelor decedate de COVID-19 despre inacceptabilitatea plasării corpurilor defuncte neîmbrăcate în saci de polietilenă în sicrie închise ermetic.
4. Decizia se comunica părților și va fi făcută publică pe adresa www.egalitate.md.
5. Decizia poate fi contestată, în decurs de 30 de zile de la data comunicării, la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, situată pe adresa: mun. Chișinău, str. Kiev, 3.

Membrii Consiliului care au votat decizia:

Ian FELDMAN – președinte

Andrei BRIGHIDIN – membru

Victorina LUCA – membră

Evghenii Alexandrovici GOLOȘCEAPOV – membru